

ТАКТИКИ ЗАПОБІГАННЯ

Ще небагато часу назад організації прав людини концентрувались у своїй роботі переважно на вказуванні вже скоєних або тих, що мають тепер місце порушень прав людини. Безпосередній натиск був єдиним знаряддям дії на користь прав людини, а головні гравці у цій галузі вибирали політику „клеймування” окремих держав за скоєні ними порушення. Оскільки на свій спосіб це була вагома праця, число доступних методів дії за цей час значно збільшилось, головним чином в результаті появи нових структур зосереджених у роботі на користь прав людини.

Ми були свідками вражаючої зміни у галузі прав людини, яка сталась в останнє десятиріччя. Дискусія перенеслась із процесу створювання міжнародної правової системи на її реалізацію в практиці. Одночасно сталось пересунення пункту опори із дій міжнародного характеру на дії локального значення, які мають за завдання як боротьбу із наслідками, так і запобігання. Локальна позаурядова організація може наприклад вимагати від поліції пояснень в зв'язку з випадком катування і запропонувати способи запобігання таким ситуаціям в майбутньому. Локально діючі групи мають до диспозиції такі методи роботи, які не є досяжними для традиційно побудованих організацій прав людини. Вони не мусять обмежуватись тільки до виголошування критики, маючи можливість співпраці з урядовими інституціями на користь змін у праві; проводячи навчання для поліціантів та беручи участь в підготованні навчальних програм. Це є ключовий момент, яким вони дають вираз своїй присутності.

Способи охорони прав людини і запобігання порушень цілий час змінюються, розвиваються та стають більш дійовими. Тактики описані у цьому розділі можуть причинятись до продовження цього процесу в майбутньому.

— Morten Kjaerum

Директор

Датчанський Інститут на Користь Прав Людини

Копенгаген, Данія

Щоб бути в змозі запобігати порушенням прав людини, ми маємо мати можливість впізнати ситуації безпосередньої фізичної загрози для осіб; зауважити обмеження свободи пересування, права до праці чи права до житла; загрозу позбавлення даної групи права голосу в суспільстві; бідність, що загрожує конкретній спільноті чи ризик зникання традиційного способу життя корінного населення на даній території. Тактики, що презентуються у цьому розділі ставлять перед собою ціль у запобіганні безпосередньому порушенню. Часом найбільш результатним методом дії є сама тільки присутність. Фізична присутність свідків – чи то волонтерів, що походять з держави, якої уряд має сильну позицію чи теж групи прохожих – діє відлякуючи на потенційних переслідників. Інколи доходить до порушення прав людини саме тому, що потрібні особи не мають необхідних знань, щоб йому запобігти. Порушенню прав людини можна запобігти переказуючи необхідну інформацію властивим особам – тим, хто безпосередньо може статися жертвою порушення або тим, хто є в змозі цьому запобігти. Інколи найкращим методом

охорони прав людини є усунення можливостей до їх порушення. Зрозуміння механізму порушення дозволяє на відвернення ситуації і зменшення ймовірності вчинення порушення. Тактики, що описано у цьому розділі, поділено на три групи: 1 тактики безпосередньої охорони, тобто ті, що запобігають порушенням через фізичну присутність. 2 тактики, що переказують необхідну інформацію для осіб, які можуть запобігти порушенню. 3 тактики, що передбачують порушення і запобігають їм.

БЕЗПОСЕРЕДНЯ ОХОРОНА

Найбільшу солідарність показує той, хто безпосередньо виступає в обороні іншої людини, якій загрожує небезпека. Тактики, що представлено у цій секції використовують фізичну присутність волонтерів для охорони безпеки інших. Сила помножена на кількість це релятивно простий, але одночасно дуже результативний метод. Особи чи угруповання, що мають намір причинити комусь шкоду, не мають тенденції допускати цього на очах інших осіб, в боязні перед свідками чи публічною критикою, а також наслідків виступу проти когось, хто має підтримку впливової групи або уряду. Це веде до наступної важливої вказівки: покажи, що у тебе впливові друзі.

Охоронці прав людини: присутність волонтерів з інших держав – це охорона і підтримка для діячів прав людини, що знаходяться у небезпеці.

Peace Brigades International (PBI) висилає міжнародних спостерігачів, щоб вони супроводжували діячів прав людини, яким загрожує влада чи парамілітарні організації. Якщо вони стають свідками порушень, спостерігачі можуть повідомити уряд цієї держави, уряд своєї країни і діячів прав людини у цілому світі. Свідомість, що треба рахуватись з міжнародною реакцією, розохочує зловмисників до планованої атаки. Одночасно, охоронювані діячі прав людини мають підтримку в продовженні та розвитку своєї роботи. PBI були першою організацією, що „інституціоналізувала” концепцію супроводжування (*accompaniment*), застосовуючи її вперше в Гватемалі на початку 80их років. PBI мають на сьогоднішній день більш як 80 волонтерів зосереджених в Колумбії, Індонезії, Мексиці і Гватемалі.

І хоча це волонтери є найбільш характеристичним елементом тактики, її дієвість залежить від діяльності багатьох інших осіб у цілому світі. Волонтер має бути в змозі у разі атаки чи ризику атаки блискавично звернути увагу міжнародного співтовариства. Тому PBI утримують мережу активістів у державах, з яких походять волонтери. Додатково, волонтери мають часто широкий досвід в такого типу діяльності і пов'язані з цим контакти, а також доповнюючи натуральні родинні контакти та приятельські.

Тактика супроводжування у міжнародному вимірі може бути важкою як для діячів прав людини, так і волонтерів, які постійно виставляються на небезпеку, стрес і обмеження приватного життя. PBI найістотнішим вважають зміцнення та допомогу для локальних діячів,

звідси – вони пропонують допомогу тільки на прохання і ніколи не втручаються з власної ініціативи у приватні справи осіб, яких вони супроводжують.

Більше на цю тему можна знайти в Тактичному Зошиті, що є доступний на сторінці проекту „Нові Тактики Прав Людини” www.newtactics.org, в секції *Tools of Action (знаряддя дії)* а також в опрацюванні *Unarmed Bodyguards: International Accompaniment for the Protection of Human Rights (Неозброєні охоронці :Супроводжування як інструмент охорони прав людини)* авторів Liam Mahony і Luis Enrique Eguren (Kumarian Press, 1997).

Тактика базується на універсальному твердженні, що кожен з нас підлягає моральному чи політичному тиску. Політичні лідери хочуть уникнути політичного тиску. Посполиті злочинці не бажають мати свідків своїх вчинків. Кожен прагне заховати скоєний злочин і уникнути свідків. Повстання міжнародних свідків лицем у лице зі злочинцями при одночасному застосовуванні зовнішнього тиску на лідерів дозволяє запобігати атакам. Додатково, усвідомлюючи активістам, що є у загрозі, що міжнародне співтовариство солідарно стоїть біля їх боку, зміцнює їх та допомагає у їх нелегкій праці.

Тактику супроводжування використовується також в іншій ситуації, коли окремі люди знаходились у безпосередній небезпеці, а є шанси на те, що порушники піддадуться тискові міжнародної думки. До організацій, що застосовують цю тактику належать *Nonviolent Peaceforce* на Sri Lance, *Christian Peacemaker Teams* на Західному Березі Йордану, *National Organization in Solidarity with the People of Guatemala*, *Ecumenical Accompaniment Program* у Палестині та Ізраїлі, *Fellowship of Reconciliation* в Колумбії, *Centro Fray Bartolome de Las Casas* у Мексиці і інші.

Описаний метод дії можна також використовувати в іншому контексті. Супроводжуюча релігійних діячів чи журналістів сила символіки пов'язаної з їх роботою має часто охоронний або пом'якшуючий вплив у ситуаціях напруги і насилля, оскільки злочинці бояться діяти у присутності цих людей. На Гаїті організація *Partners in Health* дає роботу суспільним працівникам служби здоров'я, званим *accompagneurs*, які щоденно відвідують пацієнтів з HIV/AIDS і туберкульозом, що окрім забезпечення для тих осіб медичної опіки і емоційного підбадьорення, усвідомлює членам суспільства, що вони не повинні застерігатися звичайної зустрічі з хворими. І знову, фізична присутність заангажованої в справу особи третьої і уособлене через неї послання несе з собою моральну і суспільну силу, що може змінити поведінку інших людей.

У ЯКИЙ СПОСІБ ЗВЕРНУТИ УВАГУ МІЖНАРОДНОЇ СПІЛЬНОТИ НА СВОЇ ДІЇ?

План Б: Протести перед поліційними відділками, в яких знаходяться арештовані демонстранти.

В Сербії, в період режиму Мілошевіча, група молодих активістів використала ідею: сила помножена на кількість, організовуючи „вторинні демонстрації”, щоб оберігати особи затримані під час маніфестації і в цей спосіб зменшити ризик їх беззаконного арешту. Використання елементів видовища мало на меті зменшення страху суспільства перед владою.

Організація *Otpor!* (сербською і хорватською 'опір') скликала „вторинні демонстрації” — свій “План Б” — перед поліційними відділками як форму без зволікань прийнятої відповіді на арешти здійсненні під час акції протесту. Поліція значно менше схилилась до вживання сили відносно активістів або беззаконного їх перетримування знаючи, яка численна група людей (в тому числі журналістів) очікує їх на зовні. Самі активісти завдяки отриманій у цей спосіб підтримці відчували значно меншу боязнь.

Завжди, коли доходило до арештів, *Otpor!* переходив до плану Б, інформуючи про це сою контактну мережу:

1 Спостерігач, що мав стільниковий телефон, спостерігав за арештом і стверджував, до якого відділку поліції перевезено заарештованих.

2 До вказаного відділку поліції незволікаючи прямували юристи, щоб вести перемовини про звільнення затриманих.

3 Решта активістів протягом години збиралась перед відділком поліції і в офісі організації. Вони влаштовували вистави і співали пісні, щоб утримати серед зібраних людей спокій, а одночасно підтримати їх зацікавлення і переймання. Активісти не відходили від будинку до того часу, доки затриманих не було звільнено.

4 Особи відповідальні за контакти із ЗМІ складали на поліції доповіді про протести і збирали заяви звільнених арештантів.

5 Опозиційні партії осуджували арешти і висилали своїх представників на поліцію.

6 Локальні позаурядові організації переказували інформацію міжнародним організаціям з проською про вираження супротиву для арештувань.

Otpor! Присвячував багато часу і зусиль на побудову сильної, широкої мережі лояльних співпрацівників, яких можна було швидко змобілізувати. Планування обіймало засади контактування і дріб'язкові завдання передбаченні до виконання для кожної з осіб у разі арешту, так щоб „вторинна демонстрація” могла відбутись негайно. Більшість контактних даних переховувалась у приватних стільникових телефонах індивідуальних учасників так, щоб поліція не могла перейняти ані знищити ці дані.

Більше на цю тему можна знайти у Тактичному Зошиті доступному на сторінці проекту „Нові Тактики Прав Людини” www.newtactics.org, у секції *Tools of Action (збрарддя дії)*

“План Б” організації *Otpor!* Є досконалим прикладом тактики, що реалізує цілі вказані у кожному з розділів цього опрацювання. Люди, що використовували цю тактику, запобігли застосуванню проти активістів катування . Вони діяли на користь припинення порушень прав людини, що чинились режимом Мілошевіча, ослаблюючи силу дії поліції. Вони також сприяли посиленню певності себе у протестуючих, яких затримано, а одночасно - подоланню у волонтерів страху перед арештом. В свою чергу видовищний характер демонстрації сприяв побудові свідомості порушень здійснюваних режимом і наростаючого опозиційного руху на користь демократії.

Успіх *Otpor!* Залежав від декількох принципових чинників. Хоча край був далі під владою автократичного режиму, юристи *Otpor!* Мали попри все можливість зустрічі з активістами і вчинення впливу на поліцію. В свою чергу поліція і службовці режиму остерігалися все ж таки

публічних зборів і міжнародної публічної думки. В цілковито замкнутому суспільстві жодна з тих ситуацій, а що за тим йде - застосування цієї тактики не були б можливими.

ЯКИЙ Є МОЖЛИВИ ПЛАН Б?

Всі арештовані ставали на свій спосіб героями. Маючи підтримку сотень людей, що очікували на них перед відділком поліції, арештанти не відчували вже страху. Дійшло навіть до своєрідного суперництва, хто був найбільш „розшукуваним” і кого найчастіше арештовували. Ми сміялись режимові у лице, а цілий світ довідувався про те, що діється у нашій державі.

— **Zorana Smiljanic, Отпор!, Сербія**

Охорона завдяки присутності: Фізична присутність у місці потенційних порушень як спосіб моніторингу порушень прав людини і запобігання їм.

У районі Західного Берегу Йордану, організація *Machsom Watch* використовує присутність ізраїльських жінок для охорони палестинців, що проходять через ізраїльські контрольні пункти та забезпечення пошанування їх прав.

Machsom Watch моніторує декілька ізраїльських контрольних пунктів щоденно, з ранку і після обіду в період найбільшого проходу осіб через ці пункти, щоб протестувати проти їх існуванню взагалі та охороняти права індивідуальних палестинців, що є змушені користуватись ними. Всіма волонтерами *Machsom Watch* (*machsom* гебраїською означає ‘контрольний пункт’) є ізраїльські жінки. Організація розпочала свою діяльність у січні 2001 р. У три особовому складі, а сьогодні налічує 300 учасниць.

Жінки, що ведуть моніторинг, вважають діяльність контрольних пунктів порушенням прав людини через обмеження права палестинців до свобідного пересування, а що за тим йде - права до освіти, медичної опіки і праці.

Своєю роботою на контрольних пунктах, вони виконують три принципові завдання: запобігають порушенням, документують порушення, яких є свідками і виявляють солідарність з палестинським населенням.

На думку як учасниць *Machsom Watch*, так і палестинців, вже сама присутність ізраїльських жінок стримує деяких військових від злого поводження з людьми, що проходять контрольними пунктами. Коли військові пробують затримувати тих, що проходять або сконфіскувати їх документи, моніторуючі жінки спокійно, але переконливо втручаються, якщо вважають, що це може дати якийсь результат. Якщо вони стають свідками істотних порушень, то часто складають скарги до вищих рангом офіцерів і заохочують також палестинців до складання подібних скарг.

Моніторуючі особи, що стали свідками порушень, готують докладну доповідь і публікують її на інтернетовій сторінці. Вони запрошують журналістів, політиків та інші особи для

супроводу на контрольних пунктах, а також носять значки із написом “Знести контрольні пункти!” , що арабською мовою.

Такі вирази підтримки мають велике значення для багатьох палестинців, які найчастіше не мають позитивного уявлення про мешканців Ізраїля.

Machsom Watch зіткнулись у своїй роботі з багатьма викликами. Контрольних пунктів є дуже багато і бракує моніторуючих осіб, щоб обставити всі пункти. Діячки самі визнають, що військо не відчуває обов'язку надавання їм інформації, не говорячи вже про формальне визнання їх присутності. Ситуацію ускладнює факт, що на ізраїльських позиціях відбувається дуже велика ротація військових і моніторуючі особи не є в стані нав'язати з ними триваліший контакт, звідси - частина роботи починається на ново з кожною наступною зміною військових. Як наразі, *Machsom Watch* не досягнули бажаного довготривалого ефекту, яким є закінчення окупації і ліквідація контрольних пунктів. Натомість спричинились вони до збільшення серед мешканців Ізраїлю і людей в цілому світі свідомості існування самих порушень, до яких доходять на контрольних пунктах.

Фізична присутність якоїсь людини є часто результативніша, коли її підтримує впливова мережа контактів, через яку можна швидко переказати інформацію великій групі людей і відповідним особам на високих становищах. *Machsom Watch* використовує Інтернет, щоб якнайширше розповсюдити свій досвід пов'язаний з моніторингом і піднімати свідомість проблеми серед мешканців Ізраїлю і міжнародної спільноти.

Як можна використати особи, що тішаться повагою у суспільстві, щоб допомогти потенційним жертвам порушень?

Коли ми приїхали до контрольного пункту, з другої сторони стояли чоловіки, жінки, діти, машини таксі, завантажені вантажівки, карета швидкої допомоги і довга черга машин. Як тільки ці люди нас побачили – підбігли до нас, якби ми були їх останньою надією, кожен зі своєю історією... Ми почали дзвонити де тільки була можливість і врешті підїхав джип, що привіз високого поставленого офіцера. З початку він не хотів взагалі з нами розмовляти, говорячи, що ми приходимо до контрольних пунктів тільки для того, щоб робити клопіт військовим і взагалі, щоб показатись. Був там теж один лікар з дружиною, які повертались, відвівши свою дочку до лікарні в Рамаллах. Хоча поліціанти на контрольному пункті були готові дозволити чоловікові на повернення до дому в Хербоні, не хотіли пропустити його дружини, твердячи, що вона перетнула прохід нелегально, а документи посвідчуючи про те, що вона є акушером – втратили дію. Ми заступились за цими людьми з проханням, щоб їх було пропущено. Не знаємо чому ані у якому моменті офіцер дозволив себе переконати, та раптом він видав наказ і всі почали переходити. Протягом п'яти хвилин пункт опустів і ніхто вже не контролював переходу. Єдине що, там все ще стояла, похлипаючи, дружина лікаря. Військові ще перед тим забрали її документи. Хвилину пізніше вона вже мала їх назад у себе і вирушала, щоб наздогнати свого чоловіка, що був вже з другої сторони. Відходячи, ми

почули оклики із-за контрольного пункту і побачили нашого лікаря та інших людей, як вони махали до нас, викрикуючи "Shukran! Shukran!" (Дякуємо! Дякуємо!).

— волонтерка ***Machsom Watch***

Контрольний пункт Abu-Dis, Ізраїль